

УДК 572:172.15(430)

ОСОБЛИВОСТІ ВИДОЗМІНИ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ВЧЕННЯ Ф. НІЦШЕ ПРО «НАДЛЮДИНУ» В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІДЕЙ НАЦІОНАЛІЗМУ В НІМЕЧЧИНІ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Гришко В.І.

Національний університет водного господарства та природокористування

Романюк І.І.

Навчально-науковий інститут права

Національного університету водного господарства та природокористування

У статті досліджено філософські ідеї, погляди та тлумачення Ф. Ніцше стосовно надлюдини, що стало підґрунтям створення жорстокої, пропагандистської ідеології А. Гітлера. Доведено, що філософські ідеї Ф. Ніцше, викривлені і спотворені до невпізнанності, дійсно лягли в основу нацистської ідеології та стали фундаментом створення Гітлером власного культу особистості. Простежено процес перетворення А. Гітлера в диктатора. Проаналізовано місце ідеї «надлюдини» Ф. Ніцше у праці А. Гітлера «Mein Kampf». З'ясовано, що неправильне трактування ідеї «надлюдини» Ф. Ніцше спричинило великий дисонанс із «надлюдиною фюрера», що і потягнуло за собою низку кровопролитних років війни.

Ключові слова: Ф. Ніцше, А. Гітлер, «надлюдина», ідеологія, «Mein Kampf», фюрер.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Філософські ідеї Ф. Ніцше, викривлені і спотворені до невпізнанності, лягли в основу нацистської ідеології та стали фундаментом створення А. Гітлером власного культу особистості. Але очевидно, що надлюдина Ф. Ніцше – це результат культурно-духовного вдосконалення людини, індивід, що набагато перевищує сучасну для Ф. Ніцше людину за своїми інтелектуально-моральними якостями. Його надлюдина – це не фюрер, аргументи якого терор та насильство. Ф. Ніцше шукає спосіб досягнення високої мети – духовного звільнення людини й здобуття нею небувалої величі. Хибно витлумачена концепція «надлюдини» породила помилкове уявлення про антигуманну суть вчення Ф. Ніцше. Він був супротивником жорстокості стосовно інших людей і все його вчення про надлюдину зводилось до самореалізації, самовдосконалення, самовикорінення негативу. Принаймі варто пам'ятати, що філософія Ф. Ніцше – це

унікальний експеримент саморуйнування по-твори в людині для самостворення в ній творця, названого надлюдиною. Фюрер спирався на Ніцше, як на першоджерело нацистських поглядів, цитував філософа в своїх промовах з трибуни, але майже всюди спотворював слова Ніцше або трактував їх як вважав за потрібне.

Вважаємо, що вивчивши докладно ідею надлюдини ми зможемо зрозуміти плани Адольфа Гітлера щодо усіх націй, розкрити усі напрямки впровадження в життя цієї ідеї та охарактеризувати її наслідки, що дасть змогу в майбутньому не допустити таких жахливих результатів неправильного трактування різних філософських теорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які посилається автор. Дослідження щодо аналізу ідеології А. Гітлера і вплив на її формування вчень Ф. Ніцше ведуться з моменту самого його виникнення. Перші праці суперечливого характеру з даної проблеми були написані ще

в 20-х роках ХХ ст. Н. В. Устряловим, А. С. Бланком, А. А. Галкінім, С. Ф. Одуєвим тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Неправильне трактування ідеї «надлюдини» Ф. Ніцше спричинило великий дисонанс із «надлюдиною фюрера», що і потягнуло за собою низку кровопролитних років війни. Вважаємо, що детальне вивчення цієї проблеми може допомогти спрогнозувати подальший розвиток будь-якої нової теорії, за для збереження суспільства і не повторення трагедій минулого століття.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є простежити видозміну антропологічного вчення Ф. Ніцше про «надлюдину» в умовах зростання ідей націоналізму в Німеччині 30-х рр.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Надлюдина – це процес самореалізації людини від раба до аристократа («аристос» – найкращий), від людини з натовпу до надлюдини. Під надлюдиною Ф. Ніцше, насамперед, розуміє людину з високо розвиненою волею до влади, саме «життя тільки окремих випадок волі до влади...» [6, с. 329].

Надлюдина для Ніцше є сенсом майбутнього, порятунком усього живого. Ніцше заявляє, що існують два види людей: аристократи і простолуд. Розходження виявляється не в суспільній ієрархії (плебеї можуть бути і наверху суспільства, займати високі посади), але вже на фізіологічному рівні, на рівні життєвої сили, на рівні волі до влади, на рівні інстинкту. Ніцше направляє надлюдину туди, де руйнується всяка мораль, де знищується слабкість і співчуття, де людина стала тією, якою вона має бути, тим ким хоче її внутрішня природа.

Ніцше вважає, що проста людина (стадо) не здатна прославити свій тип. Становлення надлюдини може здійснити тільки аристократичне суспільство. Суспільству, якому необхідне для процвітання рабство і жертви. Жертви людей, які самі дійшли до вершини розуміння того, що вони є на цьому світі лише необхідним матеріалом і існують заради відтворення подібного матеріалу. Тут потрібно вдуматися в саму суть справи. Саме життя є, по суті своєму, привласнення, нанесенням шкоди, подоланням чужого слабкішого пригноблення, насильницьке нав'язування власних форм і щонайменше експлуатація. Ніцше говорить про експлуатацію як про основну органічну функцію, що знаходиться у зв'язку з суттю всього жвавого. Саме вона є тенденцією життя. В очах філософа звичайна людина поставала чимось гидким та непотрібним, тому він вважав, що всі ці істоти повинні покласти своє життя заради надлюдини. Як наслідок Ніцше пропагує низку нових ідей. Суть яких полягає в тому, щоб зменшити число обраних, знищення слабких особин, він прагне розділити школу на різні групи.

«Не всі мають право володіти красою; величезна більшість має бути приречена на приниження, працювати на своїх панів, поважати їх життя. Такий розподіл гарантує суспільству силу і як прямий наслідок цієї сили, дає місце красі, витонченості і грації» [6, с. 76].

Ніцше також говорить про необхідність «привілейованої» вищої освіти. «Вища освіта і величезне

число – ці два вирази якось не в'яжуться між собою. Всяку вищу освіту здобувають тільки люди, складові виключення: для того, щоб мати право на такий високий привілей, потрібно бути самою привілейованою особою. Все велике і все прекрасне не може бути спільним надбанням». «Великі речі залишаються для великих людей, прірви – глибоких, ніжності і тремтіння жаху – для чуйних, а загалом все рідке – для рідких» [6, с. 54].

Ніцше вбачав у навчанні не спосіб здобути навичок для заробляння грошей, а спосіб до розв'язку, до пізнання усього. Для Ніцше освічена людина, це насамперед людина, що може контролювати себе не через повагу до божих заповідей, а через повагу до власного, розвинутого «я». Він прагнув знайти досконалу і найвищу людину, тому філософ визнавав, що стати досконалим можливо лише через саморозвиток. Ця людина майбутнього, яка позбавить нас від колишнього ідеалу, який знов звільнить волю, який поверне землі її мету і людині його надію, цей противник християнства, цей переможець Бога» [6, с. 218].

Ніцше будучи атеїстом, залишається досить релігійною людиною. Він знижує поняття про потойбічне життя, для того, що б життя на землі стало святим. Він заперечує християнство, через те, що воно побудоване на мукі, автор прагне створити новий світ, світ життя.

Надлюдина – це наступна сходинка до волі людини, це є всього лиш на всього розвиток, а не загибель усього живого. Філософ прагнув звільнити усіх від важкого тягаря суспільства, моралі та релігії, а ж ніяк його метою не було створення безжальної ідеології по знищенню різних націй, що суперечать поняттю «надлюдина».

Отже, у самій концепції «надлюдини» Фрідріх Ніцше вбачав оновлення людини та перехід на новий етап розвитку. Філософ прагнув, що б нова людина звільнилася від усього, від суспільних моралей, від релігій (він закликав, що «Бог вже помер»).

Але трактувати усі його слова та вирази можливо по різному, а деякі думки навіть суперечать одна одній. Неправильне трактування та перекручування слів автора стали причиною неймовірної тиранії в середині ХХ ст. тому, що як відомо, кожен слова можна переробити на свій лад. Зокрема, А. Гітлер, один з найвідоміших на весь світ політиків ХХ ст., вважав Ніцше видатним вченим націонал соціалістського світогляду. Тому, він не раз відвідував архів Ніцше в Веймарі. Тези Ніцше проти демократії не раз цитувалися в нацистській літературі. «Суспільство ніколи не розуміло під чеснотою нічого іншого, крім прагнення до сили, влади, порядку». «Держава – це організована аморальність... Воно виявляє волю до влади, до війни, до завоювань, до помсти» [3, с. 68-69].

У своїй найбільш відомій праці «Так казав Заратустра» Ніцше оспівав війну як найвищий прояв людського духу. Він писав: «Ви повинні полюбити світ як засіб до нових воєн, і короткий світ більше довгого. Моя порада вам – не робота, а бій. Моя порада вам – не мир, а війна... Ви кажете – чи добре це, освячувати війну? Я кажу вам: Гарна війна освячує все. Війна і хоробрість здійснили більше великих справ, ніж любов до ближнього». І нарешті, Ніцше передбачав виникнення

якоїсь еліти, яка завоює світ і породить надлюдину. У «Волі до влади» він писав: «Складається відважна панівна раса». Він прямо стверджував, що майбутнє за «панамі землі». Вираз «пан землі» Гітлер нерідко вживав у «Майн кампф».

Проте Ніцше аж ніяк не вважав Гітлера майбутнім володарем землі. Навпаки, у своїх працях він неодноразово заявляв, що німці «вульгарні», що «Німеччина псує культуру, лише тільки вона з нею стикається». Ніцше не був антисемітом, не захоплювався прусачеством, а під кінець життя навіть почав проповідувати ідеї всеєвропейського союзу та світового уряду. Але ці сторони його філософії Гітлер та інші нацистські «теоретики» просто на просто ігнорували, в повній впевненості, що ніхто з читачів «Mein Kampf» не загляне в першоджерело.

«Mein Kampf» – книга Адольфа Гітлера, яка стала ідеологічною основою німецького націонал-соціалізму. Вперше опублікована 1925 року. У головній праці А. Гітлера активно використовувалося поняття надлюдини, але чи таку надлюдину мав на увазі Ніцше?

Він писав що існує на світ багато істин, які люди чомусь не помічають, і цією істиною для фіурера була те, що «всі особини строго порядку розділені на окремі замкнені групи, з яких кожна являє окремий вид, чи рід». І з цього випливає те, що кожна особина повинна спарюватися, лише з представником її роду [1, с. 253].

Але якщо за різних обставин це твердження не справджується і особина вступає в контакт з представником іншого роду, то тоді «природа починає чинити опір... і відмовляє цим особинам у подальшому розмноженні, або зменшує народження наступного покоління вродків» [1, с. 253]. Тому на фоні цих тверджень, головною метою людства Адольф Гітлер вважав «прагнення до расової чистоти» [1, с. 254].

Природа не дозволяє спарюватися нижчим та вищим особам, бо при такому союзі їхні нащадки стоять на середній лінії між батьками. І результатом такого схрещування є: зниження рівня більш високої раси, фізичний та розумовий регрес представників, а далі й виродження. Він пояснює, що створення вищої раси «на практиці важко здійснити, а в кінці кінців неможливо» [1, с. 256]. «Уся наука та мистецтво, техніка і відкриття – все це є продуктом творчості багатьох народів, а можливо й однієї раси». Фюрер пояснює зникнення великої творчої культури шляхом змішання крові.

В уявленні диктатора право на життя мав лише той, хто бореться, в іншому випадку він просто не заслуговує на життя. Така людина вважає «переможній ході кращих рас» і тим самим він знищує всякій людський прогрес і в цьому випадку він стає жорстокою твариною. Арійці, от хто є расою, що створили усе існуюче мистецтво. Їх ясна голова була «наділена божою іскрою», їхня мета освітити путь людству [1, с. 257].

Все людство розділяється на три групи: засновники культури, носії культури, руйнівники культури. І якщо розглядати детально усю культуру різних народів, то можна помітити, що вони є лише носіями її, а не творцями культури [1, с. 261].

Для освіти вищої раси потрібна наявність більш нижчих рас. За допомогою них, можна за-

мінити брак технічних засобів, без яких розвиток вищої раси не може існувати. Тому і не дивно, що перші культури явилися там же арієць зміг підпорядкувати собі більш нижчу. «Таким чином зникли цілі культури та держави, щоб поступитися місцем новій расі» [1, с. 263]. Так і Ніцше писав у своїй книзі, що «людство – це просто матеріал для досвіду, колосальний надлишок невдалого – поле уламків» [6, с. 45].

Арійці на думку Гітлера відіграли неймовірно велику роль в історії, саме не тому, що інстинкт самозбереження був розвинений у них сильніше, скільки тому, що цей інстинкт у них знайшов інше відображення. У перших живих організмах він був розвинений на рівні егоїзма. У ході еволюції він розвинувся до масштабу створення держави. У людей нижчої раси такий інстинкт не розвинувся.

Основною думкою, що простежується на протязі усієї книги Адольфа Гітлера, те, що «прямою протилежністю арійця є іудей», тому що у них, як він заявляє інстинкт самозбереження розвинутий на найнижчому рівні. Доказом цього слугує один факт: «Де ви знайдете ще такий народ, який на протязі двох тисячоліть не змінював свій внутрішній світ» [1, с. 266].

Готовність єврея до самопожертви лише уявна, на справді, вони турбуються про спільного ворога, лише до його повного знищення. А після того «народ який був одногійним, зразу ж перетворюється на зграю пацюків» [1, с. 268]. «Якби євреї були одні на землі, вони неодмінно задихнулися б у своїй багнюці та нечистотах» [1, с. 268].

Як такої єврейської культури взагалі не існує, заявляє фіурер вони тільки перемінили деякі деталі культур інших народів. Їх подвиги в мистецтві є нічим іншим як плагіатом та «вдосконаленням» чужих витворів. Вони ніколи не мали своєї держави з територією і відповідно не мали власної культури. Тому фіурер дійшов до такого висновку, що «євреї ніколи не були кочівниками, вони є паразитами на тілі інших народів». Вони лиш завжди шукають поживу для своєї раси [1, с. 270].

Таким чином весь час євреї оселялися в чужих країнах і утворювали всереди них свою власну державу, ховаючи її під маскою «релігійної громади». Так вони живуть до того часу поки їм вигідно.

Взагалі, тема євреї мала для Ніцше набагато більше значення, ніж у Гітлера. Створений ним образ єврея органічно пов'язаний з усім комплексом його філософських ідей. Першопричиною декадансу і руйнуючого нігілізму Ніцше бачив, не інакше як у християнстві. Тому відповідальність за появу християнства він поклав на єврейство і звинуватив їх у тому, що саме вони створили рабську мораль і породили Христа.

Надалі, коли німецькі євреї особливо успішно проявили себе в культурі, науці та промисловості, Ніцше говорив про євреїв як про творців етики і моралі, адже стійкі моральні принципи допомогли євреям вижити. Але цією тезою євреї не підносяться в очах Ніцше. Але вже в «Антихристі» помічаємо, що євреї – це самий чудовий народ світової історії, бо вони, поставлені перед питанням: бути чи не бути [3, с. 30-35].

Уся книга «Mein Kampf» просякнута думкою, що євреї це найнижча раса, що вони не заслуговують права на існування і тому її потрібно знищити.

Книга містить велику кількість расистських та антисемітських заяв, що до різних рас та народів.

Адольф Гітлер після пояснення «його» теорії ідеального світу, пропонує цілу низку заходів, що повинні були змінити застарілі порядки та встановити нові. Спочатку він вважав, потрібно з усіх рас відібрати найкращу, найздоровішу та найсильнішу. Наступним етапом було «диференціація за розумовими здібностями» [1, с. 384].

Далі усі повинні віддати владу людям із природними даними до влади (за цими словами він вважав, що влада в Німеччині мала перейти йому. В одному з інтерв'ю він заявив, що не просто політичний геній, але й загалом геній у всьому). На перший план у його новій державі мала займати особистість, наводячи приклади тогочасної марксистської системи. «Нації повинні прийняти рішення. Або вони хочуть більшість, або мозок. Обоє ніколи не сумісні.

До цих пір, мозок завжди створював велич на цій землі, і що було створено, знову буде знищено за рахунок більшості голосів» [2, с. 16].

Існування військової підтримки не заперечувалося, а навпаки заохочувалося. Але завжди на перший план має вийти расова сила і захист цієї сили від різних ворогів. «Демократія, міжнародний образ думок, як смертельний ворог раси», «кровозмішення і приниження раси – це ті наслідки, які, правда, на початку, не рідкоз'являються через так назване захоплення іноземними речами, які насправді є недооцінкою своїх власних культурних цінностей, на відміну від чужих народів» і тому усі ці перепони мають зникнути назавжди [2, с. 12-14].

Отже, філософія Фрідріха Ніцше мала дуже великий вплив на формування і становлення ідеології практично всіх фашистських і вкрай правих партій, рухів та організацій у світі (зокрема на німецький фашизм). Більшість теоретиків фашизму дуже добре знали роботи Ніцше і часто використовували його філософські ідеї за основу при розробці націоналістичного світогляду, в жорсткій пропаганді та активній агітації. Яскравим зразком помилкового трактування філософа є книга Адольфа Гітлера «Mein Kampf».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку.

Отже, Фрідріх Ніцше основними критеріями досягнення надлюдини вважає саморозвиток, змінення застарілої моралі, відчуження від маси, піднесення особистості, як найбільшого дару надлюдини. Вона має відреститися від усіх вірочень та стати вільною у всіх можливих проявах і лише після таких змін є можливість виникнення надлюдини. Після смерті видатного філософа усі його твори, якими опікувалася його сестра Елізабет Ферстер – Ніцше були передруковані та перекручені на її манеру, що спричинило стільки помилок навколо образу «надлюдини». Одним із найяскравіших прикладів неправильного трактування слів філософа є книга Адольфа Гітлера «Mein Kampf», що стала ідеологічною основою німецького націонал-соціалізму. У цій праці фюрер трактує і поширює велику кількість слів Ніцше, створюючи на їхній основі агресивну, тоталітарну, жорстоку расистську ідеологію. За якою в подальшому він прагне створити нову державу з «чистою» расою.

Вивчивши цю проблему, та зіставивши велику кількість фактів можна сказати, що Ніцше не має прямого відношення до того, що проголосили нацисти, посилаючись на його думки. Ніцше говорив у своїх останніх роботах про те, які катаклізми чекають людей в наступаючому столітті. Він передбачав виникнення тоталітарних систем, однак, не попереджав про них. Хоча це і не говорить про те, що Ніцше радів би виникненню фашистської диктатури. Швидше за все, він би не зміг жити, оточений стількома заборонами, як писав він сам про тоталітарні системи у праці.

Він любив свободу і не любив новітніх систем влади, антисемітів, які нині заковують очі на арийський лад і намагаються шляхом нестерпно нахабного зловживання дешевим агітаційним засобами змусити людей підкорятися собі.

Зрозуміло, існує відповідальність мислителів за свої ідеї. Як казав сам Ніцше, він не ламає голову над тим, чи правильні його думки, його турбує лише одне, як вони впливають на життя. А одним із таких впливів в результаті неправильного їх трактування А. Гітлером стала Друга Світова війна, масові репресії, катування та знищення в гетто єврейської, української, білоруської рас.

Список літератури:

1. Гітлер А. Майн Кампф / А. Гітлер // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://911-truth.net/Adolf_Hitler_Mein_Kampf_Russian_translation.pdf – 602 с.
2. Гітлер А. Цвайтес бух / А. Гітлер // – Німеччина. – 1961. – 228 с.
3. Бернадинер Б. Философия Ницше и фашизм / Б. Бернадинер. – М.: Государственное социально-экономическое издательство, 1934. – 142 с.
4. Гейликман Т. Ницше и еврейство [Текст] / Т. Глейкман // Книжки Восхода. – 1903. – № 8. – С. 29-38.
5. Гордон Ч. Арийці. засновники європейської цивілізації // Чайлд Гордон // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://profilib.com/chtenie/25007/gordon-chayld-ariytsy-osnovateli-evropeyskoy-tsivilizatsii.php> – 270 с.
6. Ніцше Ф. Так казав Заратустра: Жадання влади: Пер. з нім. / Ф. Ніцше. – Київ: Основи: Дніпро, 1993. – 415 с.
7. Ніцше Ф. По ту сторону добра и зла: Прелюдия к философии будущего / пер. с нем. / Ф. Ницше. – СПб.: Азбука-классика, 2007. – 240 с.

Гришко В.И.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

Романюк И.И.

Учебно-научный институт права

Национального университета водного хозяйства и природопользования

ОСОБЕННОСТИ ВИДОИЗМЕНЕНИЯ АНТРОПОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕНИЯ Ф. НИЦШЕ О «СВЕРХЧЕЛОВЕКЕ» В УСЛОВИЯХ РОСТА ИДЕЙ НАЦИОНАЛИЗМА В ГЕРМАНИИ В 30-Х ГОДАХ XX ВЕКА

Аннотация

В статье исследованы философские идеи, взгляды и толкования Ф. Ницше относительно «сверхчеловека», что стало основой создания жестокой, пропагандистской идеологии А. Гитлера. Доказано, что философские идеи Ф. Ницше, искаженные до неузнаваемости, действительно легли в основу нацистской идеологии и стали фундаментом создания А. Гитлером собственного культа личности. Прослежен процесс преобразования А. Гитлера в диктатора. Проанализированы место и идеи «сверхчеловека» Ф. Ницше в работе А. Гитлера «Mein Kampf». Выяснено, что неправильная трактовка идеи «сверхчеловека» Ф. Ницше повлекла большой диссонанс с «сверхчеловеком фюрера», что и стало причиной ряда кровопролитных лет войны.

Ключевые слова: Ф. Ницше, А. Гитлер, «сверхчеловек», идеология, «Mein Kampf», фюрер.

Grishko V.I.

National University of Water and Environmental Engineering

Romanyuk I.I.

Institute of Law

National University of Water and Environmental Engineering

FEATURES MODIFICATION OF ANTHROPOLOGICAL STUDIES OF F. NIETZSCHE'S «SUPERMAN» IN TERMS OF GROWTH IDEAS NATIONALISM IN GERMANY IN THE 30-IES XX CENTURY

Summary

In the article the philosophical ideas, views and interpretations of Nietzsche on the «superman», which was the basis for creating a brutal propaganda ideology of Adolf Hitler. It is proved that the philosophical ideas of Nietzsche, distorted beyond recognition, really formed the basis of Nazi ideology, and became the foundation of the creation of A. Hitler's own personality cult. Traced the process of transformation into a dictator Adolf Hitler. Analyzes the place of the idea of «Superman» Nietzsche in the work of A. Hitler's «Mein Kampf». It was found that an incorrect interpretation of the idea of the «superman» Nietzsche has caused great discord with the «Superman of the Fuhrer», which was the reason for a number of years of bloody war.

Keywords: Nietzsche, A. Hitler, «Superman», an ideology, «Mein Kampf», the Fuhrer.